

Hızır, Nebi mi, veli mi; ölü mü diri mi?!

Soru: Hızır, Nebi mi, veli mi; ölü mü diri mi?!

Cevap

Hızır, Nebi mi, veli mi; ölü mü diri mi?!

Allah Teâla'nın, Kehf suresinde insanların ibret nazarına sunduğu kıssalardan biri de Hz. Musâ ﷺ ile kendisine ilim verilen kul¹ arasında cereyan eden hadisedir. Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilmeyen bu kişiden hadis-i şeriflerde (الْحَضِرُ/Hadir) olarak bahsedilmekte ve halk arasında Hızır olarak bilinmektedir. Müfessirler Allah Teala tarafından kendisine ilim verilen bu zatın Hadir olduğu noktasında icma etmiştir.² Hadir, “yeşil, yeşilliği çok olan yer” anlamına gelen ahdar ile eş anlamlıdır. Gerçek adının ne olduğu hususunda da ihtilaf edilen bu zâta ‘Hadir’ isminin, kuru yerde oturduğunda altından otların yeşermesi³ sebebiyle verildiği beyan edilmektedir.

Nebi mi, Veli mi?

Alimler; Hızır'ın ﷺ peygamber mi veli mi, ölü mü diri mi olduğu hususunda ihtilaf etmiştir. Bu noktada müstakil eserler de kaleme alınmıştır.⁴ Ulemânın cumhuru, Allah Teâla'nın Hz. Musa'yı ﷺ ilim öğrenmek üzere Hızır'a ﷺ göndermesini esas alarak onun peygamber olduğu kanaatindedir.⁵ Zira bir peygamberin, peygamber olmayan bir kuldan ilim öğrenmesi ve ona tabi olması adete aykırıdır. Ayrıca Hızır ﷺ, Musa'nın ﷺ itiraz ettiği meselelerin arka planını açıklarken; **“Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur”**⁶ diyerek yaptığı işi Allah Teâla'ya nisbet etmektedir. Bir kulun Allah Teâla ile irtibat kurması, ondan vahiy almasıdır.⁷

Şia gruplarından bazıları, Hızır'ın ﷺ peygamber değil de velî olduğu görüşünden hareketle velâyet makamının nübüvvet makamından üstün olduğunu iddia etmişlerdir.⁸ Cumhur, bunun gibi batıl görüşlerin önüne geçmek için Hızır'ın ﷺ peygamber olduğu görüşünü tercih etmek gerektiğini,⁹ zındıklığın ilk basamağının Hızır'ın ﷺ peygamberliğini inkarla başladığını ifade etmiştir.¹⁰ Dolayısıyla sahih olan görüşe göre Hızır ﷺ peygamberdir.

Sufilerin önemli bir bölümü Hızır'ın veli olduğu kanaatindedir. Kendisine verilen ise, vahiy değil ledün ilmidir. Buna ilham da denilebilir. Hz. Musa'nın ﷺ ona tabi olması ise Hızır'ın ﷺ daha üstün olduğu anlamına gelmez. Nasıl Süleymaniye Camiinin mihrab, minber ve kürsüsünü tasarlayan mimarın; caminin tamamını tasarlayıp, binaya dönüştüren Mimar Sinan'dan nakış işini

daha iyi bilmesi daha büyük bir mimar olduğu anlamına gelmiyorsa Şeriatla alakalı mevzulara muhatap olan Hz. Musa'ya ﷺ nisbetle belli gaybî meselelere vakıf kılınan Hızır'ın da bu yönü esas alınarak Hz. Musa'dan ﷺ daha üstün olduğu söylenemez.

Ölü mü, Diri mi?

Hızır ﷺ ile alakalı tartışmalı meselelerden bir diğeri ise hayatta olup olmadığıdır. İmam Buhari, İbrâhim el-Harbî, İbnu'l-Cevzî ve Ebu'l-Huseyn el-Münâdî'nin de içerisinde yer aldığı alimler Hızır'ın hayatta olmayıp vefat ettiğini savunmaktadır.¹¹

Hızır'ın ﷺ vefat ettiğini söyleyenler şu ayet ve hadislerle istidlâl etmektedirler:

- “Senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?”¹²

Hızır'ın ﷺ yaşadığını söyleyen alimler, bu ayetin aleyhte bir delil olamayacağını, zira kendilerinin Hızır'ın ﷺ yeryüzünde ebedî olduğuna dair bir iddialarının olmadığını, ebedilikle uzun yaşamanın birbirinden farklı şeyler olduğunu, Hızır'ın ﷺ hala yaşıyor olmasının ebediliğe aykırı olmadığını ifade etmişlerdir.

- Buhari'nin İbn Ömer'den (r.a) rivayet ettiği hadiste Allah Rasulü ﷺ şöyle buyurmaktadır, **“Yüz yıl sonra bugün yaşayanlardan kimse hayatta kalmayacak.”**¹³ Allah Rasulü ﷺ yüz yıl sonra kimsenin kalmayacağını bildirdiğine göre Hızır ﷺ, Allah Rasulü ﷺ zamanında hayatta ise müteakip yüz yıl içinde vefat etmiştir.

Hızır'ın ﷺ yaşadığını söyleyen alimlere göre hadis-i şerifin manası ‘insanların yeryüzünde yaşadığına şahadet ettiği herkes ölecektir’ şeklindedir.¹⁴ Nitekim şeytan da o gün yaşayanlar arasında olup hayatta kalmaya devam etmiş, yüz yıl sonra ölmemiştir.¹⁵ Dolayısıyla hadisin hükmünden istisna edilen kimseler vardır. Hızır ﷺ da onlardan biridir.

- Allah Rasulü ﷺ **“Musa diri olsaydı bana tabi olmaktan başka bir seçeneği olmazdı”**¹⁶ buyurmuştur. Hızır'ın ﷺ Efendimiz'e ﷺ gelip iman ettiğine dair bir rivayetin olmaması vefat ettiğini gösterir.

Hızır'ın ﷺ yaşadığını söyleyenlere göre böyle bir rivayetin bulunmaması, iman etmediği anlamına gelmez. Nitekim ashabdan birçoğunun nasıl iman ettiğini anlatan kıssalar bize ulaşmamıştır. Ayrıca Hızır'ın iman ettiğine dair bir rivayet gelmediği gibi iman etmediğine dair bir rivayet de yoktur.

İmam Nevevî ve İbn Salah'ın da aralarında bulunduğu ve çoğunluğu mutasavvıflardan oluşan Cumhurun görüşüne göre ise Hızır ﷺ hala hayattadır.¹⁷ Bu noktada İmam Nevevî şunları söylemektedir, “Ulemanın cumhuru göre Hızır ölmemiş, insanlar arasında yaşamaktadır. Sufiler, salih ve arifler de bu hususta ittifak etmiştir. Onu gördüklerine, bir araya geldiklerine sual

ve cevap yoluyla ondan ilim aldıklarına, hayırlı mekanlarda, değerli yerlerde ve hassas vakitlerde bulunduğuna dair hikayeleri sayılamayacak kadar çok, zikredilmeyecek kadar meşhurdur.¹⁸

Hızır'ın ﷺ hayatta olduğunu söyleyen alimler Müslim'in Ebu Saîd el-Hudrî'den naklettiği şu rivayetle istidlâl etmektedirler: “Bize Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) bir gün Deccal hakkında uzun bir konuşma yaptı. Anlattıkları arasında şu da vardı:

«Deccal gelecek, fakat kendisine Medine'nin yollarına girmek haram kılınacaktır. Binâenaleyh Medine'nin dışındaki bazı işlenmedik tarlalara kadar gelecektir. Müteakiben kendisine o günün en hayırlı insanı yahut en hayırlı insanlarından bir adam çıkacak ve ona: Şehadet ederim ki, bize Allah Rasülü (sallallahü aleyhi ve sellem)'in sözünü ettiği Deccal sensin, diyecek; Deccal da: Ne dersiniz, ben bu adamı öldürsem, sonra diriltsem, bu işten şüphe eder misiniz? Diye soracak. (Oradakiler) Hayır! cevabını verecek. Bunun üzerine Deccal onu öldürecek, sonra diriltecek. Dirilttiği anda o adam: Vallahi senin hakkında hiçbir zaman şimdikinden daha basiretli olmamışım, diyecek. Deccal onu tekrar öldürmek isteyecek, fakat ona musallat edilmeyecektir.” Müslim'in râvilerinden olan Ebu İshak bu adamın Hızır olduğunu ifade etmiştir.¹⁹ Bu adamın Hızır ﷺ olduğuna dair farklı rivayetler de bulunmaktadır.²⁰

Hızır'ın ﷺ hayatta olduğuna dair rivayetleri tek tek değerlendiren İbn Hacer, bunlardan bir tanesi hariç hiçbirinin sahih olmadığını söylemiştir. O da Yakub b. Süfyan'ın Reyâh b. Ubeyde'den rivayet ettiği şu hadisedir: “Ömer b. Abdülaziz'in ellerine dayanmış onunla yürüyen bir adam gördüm. Bu adam Ömer b. Abdülaziz'in yanından ayrılınca onun kim olduğunu sordum. Ömer b. Abdülaziz bana, ‘Sen o adamı gördün mü?’ diye sordu. Ben evet deyince: ‘O halde sen salih bir adamsın. Bu kardeşim Hızır'dır. Bana devlet idaresine geleceğimi ve madaletle hükmedeceğimi müjdeledi’ dedi.” İbn Hacer bu rivayetin senedinde bir problem olmadığını söylemiştir.²¹

Hulasa

Ulema Hızır'ın nebi mi veli mi olduğu noktasında olduğu gibi diri ya da ölü olması noktasında da ihtilaf etmiştir. Cumhur nebi olduğunu söylerken sufilerin de içerisinde yer aldığı alimler ise veli olduğu kanaatindedir. Hayatta olup olmadığıyla alakalı da ulema farklı görüşlere meyl etmiştir. Her iki tarafında dayandığı deliller farklı açılardan eleştirilmiştir. Bu mesele Kur'an'da ve sünnette kesin bir şekilde beyan edilmediği gibi akideye taalluk eden ve kişinin ahirette kendisinden sorguya çekileceği bir mesele de değildir. Bu tür meselelerde evlâ olan kesin bir delille hakikati bilene kadar sükût ve tevakkuf etmektir.²² Lakin Hızır'ın varlığı îfa ettiği vazifeler adına yeni kuşaklara heyecan ve cesaret vermektedir.

1. Kehf, 18/65.

2. Molla Ali el-Kârî, *Keşfu'l-Hidr an Hâli'l-Hidr (Mecmûu'r-Resâil İçerisinde)* (İstanbul: Dâru'l-Lübâb, 2016), 6/12.

3. Bkz. Buhari, *Ehâdîsu'l-Enbiyâ*, 27 (Hadis No: 3402).

4. Bkz. Molla Ali el-Kârî, *Keşfu'l-Hidr an Hâli'l-Hidr(Mecmû'r-Resâil İçerisinde)*; Yûsuf Abdurrahmân el-Berkavî, "Men Hüve'l-Hadır Sâhibu Mûsâ 'aleyhisselâm", *Mecelletü'l-Buhûsi'l-İslâmiyye* 23 (1988), ss. 281-308.
5. İmam Bağavî ise ulemanın çoğunluğuna göre Hıdır'ın nebi olmadığını nakletmektedir. Bkz. Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd el-Begâvî, *Tefsîru'l-Begâvî (Meâlimu't-Tenzîl)* (Riyâd: Dâru Taybe, 1990), 5/188.
6. Kehf, 18/82.
7. Bkz. Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletu Fethi'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi Müslim* (Dimeşk: Dâru'l-Erkâm, 2006), 6/23.
8. Bkz. Bedruddîn el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Kâhire: Dâru's-Sehhâr, 2012), 2/449.
9. Bkz. el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 2/449.
10. Bkz. Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletu Fethi'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi Müslim*, 6/23.
11. Bkz. el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 14/510.
12. Enbiyâ, 21/34.
13. Buhari, İlim, 41 (Hadis No: 116).
14. Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletu Fethi'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi Müslim*, 6/24.
15. el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 14/510.
16. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî İbn Hanbel, *el-Müsned* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999), 22/468 (Hadis No: 14631).
17. Bkz. Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletu Fethi'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi Müslim*, 6/23.
18. el-Kârî, *Keşfu'l-Hidr an Hâli'l-Hidr(Mecmû'r-Resâil İçerisinde)*, 6/19.
19. Müslim, Fiten ve Eşrâtü's-Sâa, 112 (Hadis No: 7376).
20. Mamer b. Râşid el-Ezdî, *Câmiu Ma'mer b. Râşid (Abdürrezzâk'ın Musannefi'nin Sonunda)* (Karaçi: el-Mektebu'l-İslâmî, 1983), 11/393.
21. Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Dimeşk: Dâru'l-Feyhâ, 2000), 6/529.
22. Bkz. Muhammed Takî Osmânî, *Tekmiletu Fethi'l-Mülhim bi Şerhi Sahîhi Müslim*, 6/24.